

10) *вольові* – *цілепокладання* (цілеспрямованість, наполегливість, завзятість, рішучість, сміливість); *саморегулятивні* (витримка, самоконтроль, самовладання, терплячість), *самоорганізаційні* (акуратність, копіткість, обов'язковість, організованість, планомірність, послідовність, пунктуальність, посидючість, ретельність, скрупульозність, сумлінність, старанність), *морально-вольові* (дисциплінованість, мужність, самовідданість, принциповість, героїзм).

Наука вимагає чіткості, конкретності, недвозначності наукових категорій. Тому в наукових працях необхідно акцентувати увагу на змістовній некоректності певних наукових категорій, а також систематизувати й класифікувати їх шляхом селекції та симпліфікації.

Чебукіна Олександра Григорівна,
здобувач ступеня вищої освіти магістр
Національної академії внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЯ ОСОБИСТОСТІ ТЕРОРИСТА

Актуальним для вивчення проблеми тероризму є аналіз психологічного портрета терориста. Це виявилось одним із найскладніших завдань для науки. Генезис формування особистості терориста діаметрально протилежний нормальному сценарію соціалізації людини, де вершиною життя є самореалізація у творчому процесі (мистецтво, медицина, архітектура, педагогіка тощо). Для терориста головною метою є руйнування створеного іншими людьми, масова загибель людей, яка супроводжується масовою емоцією страху.

Сучасний тероризм є груповою дією. Для забезпечення його «ефективності» до підготовки і здійснення терористичного акту повинні бути залучені кілька людей. З технічних причин (насамперед, з міркувань конспіративності) зовсім не обов'язково, щоб вони діяли групою як на завершальній стадії, так і на підготовчих етапах. Тобто фізичні збори терористичної групи не завжди є обов'язковими.

Для особистості терориста характерним є негативне світовідчуття, яке виникає під впливом низки факторів. Насамперед це невідповідність образу ідеальної моделі світу і самого себе в реальній дійсності можливостям самореалізації.

Це протиріччя з ідеалом трансформується в суб'єктивне відчуття особистої і соціальної неадекватності, тому для особистості терориста характерна позиція «я гарний, світ поганий», яка стає засобом морального самозахисту, що дає підстави виправдати будь-які деструктивні дії. Таким чином, діяльність терористів набуває характеру деструктивної самореалізації.

Психологічний портрет терориста досліджували психологи, психіатри, соціологи. Значна частина порівняльних досліджень не виявила жодних явних психічних відхилень у терористів, проте встановлено деякі особистісні особливості, які є симптомами психічних розладів. У дитячому та підлітковому віці терористи виявляють високий рівень домагань, завищену самооцінку, вирізняються схильністю до фантазування, займають виражену обвинувачувальну позицію, вимагають до себе посиленої уваги педагогів.

Психопатологічний компонент особистості терориста найчастіше пов'язаний з відчуттям реального або уявного збитку, завданого терористом, дефіциту чогось необхідного, потрібного для особистості. Логіка й мислення терористів мають плутаний і суперечливий характер.

За даними спостережень, у більшості терористів є психопатична симптоматика. На цьому тлі часто виявляються надмірна активність, імпульсивність учинків, безвідповідальність, брехливість, поверховість у стосунках із людьми, легковажне ставлення до моралі, мінливість етичних оцінок, відсутність притаманних звичайним людям самоконтролю та розсудливості. Часто це поєднується зі схильністю до надмірного вживання алкоголю, прагненням до нескінченного неробства, настирливістю.

Доктор психологічних наук С. К. Рошин запропонував три психологічні моделі особистості:

перша – психопат-фанатик. Це «людина, яка керується своїми переконаннями (релігійними, ідеологічними, політичними) і щиро вважає, що її дії, незалежно від їх конкретних результатів, корисні для суспільства. Це людина, у якої сфера свідомості вкрай звужена певними доктринами, і їй же підпорядкована емоційна сфера. Політичною мовою – це фанатик, психологічною – психопат;

друга – фрустрована людина. Ця модель ґрунтується на біхевіористській теорії фрустрації-агресивності. Почуття фрустрації, породжене неможливістю для людини з певних причин досягти життєво важливих для неї цілей, неминуче спричиняє тенденцію до агресивних дій. Свідомість може зіграти роль інструменту в раціоналізації цих дій, тобто в доборі приводів для їх виправдання;

третья – людина з неблагополучної сім'ї. Жорстоке поводження батьків з дитиною, її соціальна ізоляція, дефіцит нормальних відносин можуть призвести до формування озлобленої особистості з антисоціальними нахилами. За певних умов люди такого психологічного складу стають інструментом терористичної організації.

Поведінка терориста є цілком очевидним різновидом антисоціальної поведінки. Вона є аномальною і містить патологічний компонент. Терорист – це особистість акцентована, тобто загалом нормальна, однак певні риси особистості акцентувані, тобто виражені надзвичайно сильно.

Узагальнюючи результати дослідження, визначимо такі найхарактерніші риси особистості терористів:

– комплекс неповноцінності. Він найчастіше є причиною агресії та жорстокої поведінки, які є механізмами компенсації. Комплекс неповноцінності веде до надконцентрації на захист «Я» з постійною агресивно-оборонною готовністю;

– низький рівень самоідентифікація. Терористичне угруповання допомагає індивідууму позбутися відчуття браку психосоціальної ідентифікації, виконуючи функцію психостабілізаційного фактора;

– самовиправдання. Часто політико-ідеологічні мотиви визначають головні спонукальні причини обрання шляху тероризму, вони є формою раціоналізації прихованих особистісних потреб – прагнення до посилення особистісної ідентифікації чи групової приналежності;

– особистісна й емоційна незрілість. Для більшості терористів властиві максималізм, абсолютизм, що часто є результатом поверхневого сприйняття реальності, теоретичний і політичний дилетантизм.